

De visie op spirituele vorming van De Grondmelodie vzw

De wijze waarop wij werken, kadert in het algemeen binnen wat in hedendaagse opvattingen over spirituele en religieuze vorming de mystagogisch-communicatieve benadering heet. Deze benadering wil mensen inleiden in het g/Geheim van het leven: van zichzelf, de wereld, het d/Diepste en v/Verste, dat wat niet noembaar is, ... Het is een benadering die ervan uitgaat dat elke mens religieus aanspreekbaar is en dat elke mens ook recht heeft op en gelukkiger wordt van een degelijke spirituele vorming. Het is een benadering die erop gericht is de realiteit en de eigen vensters die mensen hebben op de werkelijkheid radicaal au sérieux te nemen en die tegelijk perspectieven van wijsheidstradities wil aanbieden en mensen er wil in inleiden zo dat er mogelijkwijs een stuk beweging komt (in de vorm van ontsluiting, verlichting, momenten van klaarheid, ordening, onderscheiding,...) in de innerlijke zoektocht naar samenhang, richting, oorsprong en zin van het leven. Het is een benadering die aanneemt dat er verschillende vensters op het uiteindelijkheidsperspectief van het leven bestaan, dat mensen in hun opvattingen erover verschillen en dat gesprek en uitwisseling hierover (in welke vorm ook) afzonderlijke mensen én de mensheid als geheel verder brengt.

In onze manier van werken speelt de aandacht voor de vraag naar en de grote nood aan existentiële zielzorg (zorg voor wat een mens bezielt en hoe hij hierin kan groeien) een grote rol. Tal van overtuigingen en handelingsprincipes uit de hedendaagse godsdienstpedagogie en pastoraaltheologie inspireren ons daarbij.

Nood aan existentiële zielzorg

Wie vandaag (professioneel) met religieuze vorming, met zingeving en levensbeschouwing bezig is, zal de volgende paradox beslist herkennen: hoewel de secularisatie nooit verder doorgedrongen is dan vandaag, blijven mensen religieus en spiritueel zoekend. Jongeren, (jong)volwassenen en ouderen zijn anders maar niet minder dan vroeger religieus gevoelig en aanspreekbaar. Wie attent is voor hun vragen, zal in hun spreken, doen en laten zelfs een vraag naar of een nood aan existentiële zielzorg ontwaren.

Traditioneel gelovig zijn de meeste mensen vandaag niet meer. Dat geldt zeker voor de jongere generaties. Zij zijn door en door geseclariseerd. Hoewel zij vaak nog formeel gelovig geïnitieerd zijn, heeft de geïnstitutionaliseerde godsdienst weinig of geen impact meer op hun leven. Zij zijn weinig betrokken op kerkelijke rituele praktijken. Hun denken over geloofsgegevens is vaak onverwacht traditioneel maar tegelijk ook erg vaag. Niettemin leven bij hen heel wat religieuze vragen en is hun zoeken in wezen religieus. Zelf benoemen zij zich vaak niet zo, omdat ze het referentiekader hiertoe missen, of omdat ze het woord religie onmiddellijk verbinden met het institutioneel-confessionele waarin ze zich niet langer herkennen. Ook de oudere generaties hebben zich massaal van de kerk en de geïnstitutionaliseerde godsdienst afgekeerd. Zelf nog gelovig gevormd heeft een groot gedeelte van hen het christelijk geloof als niet plausibel en irrelevant van de hand gedaan. Méér misschien nog dan de jongvolwassen gaan zij als 'ongebonden spirituelen'¹ buiten de kerk(en) en de officiële godsdienst op zoek naar antwoorden.

Voor beide groepen geldt evenwel dat zij zinzoekers zijn. Hun verlangens en aspiraties, en hun zoeken zijn in wezen religieus. En het is, zoals altijd, de context waarin zij zoekend leven die medebepalend is voor het eigen gezicht van die religieuze vragen. Mensen van vandaag, en a fortiori jongeren, leven in een wereld die doordrongen is van de autonomiegedachte, van de

¹ Zie bijvoorbeeld: M. KALSKY, *Alles vloeit. De spirituelen in de Lage Landen*, in TGL 68 (2012) 2, p. 5-14.

tendens tot individualisering en van de meritocratie. De overkoepelende zingevingskaders van weleer zijn weggefallen. Ieder mens is of beleeft zichzelf nu als een op zichzelf staand individu dat zijn geluk zelf moet verdienen. De weg naar het geluk mag én moet hij zelf uitzetten; toekomst en zin moeten zelf worden geschapen. Zeker jongeren hebben deze cultuurgeest volledig ingeademd en zij ervaren die globaal genomen als positief. In de samenleving van vandaag beschikken zij immers meer dan ooit over heel wat keuzevrijheid en mogelijkheden; zij kunnen meer dan ooit gaan voor hun eigen kansen. Zij willen dat ook doen en lukken daar ook vaak in. De keerzijde van deze medaille is echter een massief toegenomen verantwoordelijkheid. Jongeren mogen niet alleen allerhande, zij moeten vooral ook veel, en zij moeten het zelf én alleen doen. Eventuele mislukkingen komen daardoor regelrecht op hun eigen conto terecht. Heel wat jongeren gaan gebukt onder faalangst of onder vermoeidheid omwille van het alsmaar te moeten kiezen. Niet opgewassen tegen de overvraging en de verantwoordelijkheid voelen zij zich als een *loser* aan de kant gezet. In deze grenservaringen van falen en mislukken kan men een in wezen religieus verlangen zien opduiken. Een verlangen namelijk naar een dragend verband, naar een *ruimte* waarin men een plek kan krijgen om wie men *is* (en niet om wat men doet). Een verlangen naar een netwerk en een gemeenschap waarin men gezien en erkend wordt en men bij anderen de ervaring mag opdoen dat men er als mens toe doet.

Mensen van vandaag leven in een gesecculariseerde en sterk geïndividualiseerde wereld. Kenmerkend voor zo'n samenleving is de ervaring van verbrokkeling en fragmentering. Wanneer de overkoepeling wegvalt, spat het geheel in onderling niet verbonden deelfragmenten uiteen. Alle mensen en de jongere generaties bij uitstek ervaren dit ook in hun eigen leven. Ook daar is soms de eenheid zoek. Jongeren leven in een erg prikkelende omgeving. De mogelijkheden die op hun pad komen zijn schier onbegrensd. Vanuit levenslust maar ook vanuit een zekere angst om vooral niets te moeten missen, gaan zij met volle teugen op zoveel mogelijk mogelijkheden in. De overvloedige prikkeling gaat bovendien gepaard met een enorme snelheid. Alles volgt elkaar in sneltreinvaart op; traagheid leidt al vlug tot verveling. Opnieuw ervaren zij deze gegevenheid als iets positiefs; maar opnieuw heeft deze medaille een keerzijde. Het leven dat jongeren leiden is immers vaak zo druk en hectisch geworden dat ze er het noorden bij kwijt raken en rusteloos door het leven gaan. Wat geldt voor jongeren, geldt op een eigen manier ook voor de werkende generatie. Ook zij gaan gebukt onder de hectiek en de prestatiedruk van het professionele leven; rolintegratie is meer dan eens een probleem. De grenservaringen waarvan hier sprake brengen een ander verlangen aan de oppervlakte, datgene namelijk van het verlangen naar eenheid en rust. Te midden van de veelheid willen mensen de verloren geraakte *samenhang* zien. Men hoort hen dan ook verzuchten dat ze tot rust willen komen, dat ze de *richting, de oorsprong en de bestemming* van hun leven willen ontdekken en ervaren.

De imperatief van de ongekende mogelijkheden heeft overigens nog een ander neveneffect. Uit levenslust of uit angst om mogelijke kansen mis te lopen, gaan niet alleen jongeren, maar ook meer en meer ook de andere generaties op zoveel mogelijk opportuniteiten in. Het gevolg hiervan is dat de duurzaamheid van engagementen wordt aangetast. Men doet de dingen *for the time being*; wanneer zich andere mogelijkheden aanbieden, evalueert men en kiest men desnoods voor iets nieuws. Vaak genereert deze ingesteldheid meer authenticiteit; maar tegelijk is het zo dat engagementen minder lang worden volgehouden. Mensen leven daardoor vandaag in een wereld die van duurzaamheid ontstoken is. Opnieuw duiken in deze grenservaringen religieuze vragen op die gaan naar de *grond* van het bestaan. Wie kan ik in deze wisselvalligheid vertrouwen? Op wie kan ik bouwen? Wie of wat draagt mij over de grenzen van de vergankelijkheid heen?² Welk woord is wáár en van mij, draagt wie ik ben, en houdt het?³

² Zie o.a.: P. DE BRUYCKERE, *Zingeving zoekt jongeren, jongeren zoeken zingeving*, in D. POLLEFEYT EN E. DE BOECK (RED.), *Tegenwoordig. Jeugd en geloofscommunicatie vandaag*, Leuven (Acco), 2011, p. 13-24; B. ROEBBEN, *Godsdienstpedagogiek van de hoop. Grondlijnen voor religieuze vorming*, Leuven (Acco), 2007, p. 224-225 of F. MAAS, *De glans van het gewone. Spiritualiteit en geestelijke gezondheid*, Tilburg (KSGV), 2011, p. 8-9.

³ Cf. het lied 'Ken je mij' van Huub Oosterhuis, in: H. OOSTERHUIS, *Jij die mij ik maakt*, Kampen, 2008, p. 7-8: 'Ik zou één woord willen spreken, dat waar en van mij is, dat draagt wie ik ben, dat het houdt, ...'

Mensen zijn niet meer op een traditionele manier met godsdienst en geloof bezig, maar wie hen beluistert, wie hen ruimte geeft en hun vertrouwen krijgt, komt al vlug hun diepreligieuze verlangens en vragen op het spoor. Godsdiensten zijn verhaaltradities waarin dit eeuwenoude religieuze zoeken, vragen en verlangen van mensen een plek en een perspectief kreeg. Wie met mensen op pad gaat, zal ervaren dat zij wel degelijk geïnteresseerd zijn om over hun zoeken en vragen met elkaar én met tradities in gesprek te gaan. Mensen zijn zinzoekers, zij zijn vragende partij naar voedsel voor hun ziel. Wanneer godsdienstige tradities aangebracht worden als levende en existentieel relevante ervaringsberichten die hun levensverhaal helpen ontsluiten, zijn zij bereid daar naar te luisteren. Meer dan ooit staan bijvoorbeeld middelbare scholieren maar ook twintigers en dertigers open voor volwassenen met kennis, ervaring en begeestering die met hen de weg van zinontdekking willen gaan, die hun ervaringen willen beluisteren, en hen in denken en doen kunnen initiëren in praktijken en verhalen die hun perspectief op het leven helpen verruimen en verdiepen. Meer dan ooit hebben zij nood aan initiatieven die zorgzaam omgaan met hun ziel, zodat 'gaandeweg [in hun leven – toevoeging R.V.] aan het licht [komt] wanneer er een samenhang ontstaat, wanneer in de loop van de gebeurtenissen een richting zichtbaar wordt en wanneer in de veelheid van verschijnselen een verband wordt ontdekt'⁴.

Religieuze vorming vandaag

De vormgeving van de initiatieven van De Grondmelodie vzw is gefundeerd op een aantal actuele inzichten aangaande religieuze en spirituele vorming en pastoraal.

Godsdiensten en religies hebben wezenlijk betrekking op het *hartsverlangen van de mens*. Ouderen én jongeren hebben iets met dat hartsverlangen. Alle mensen willen een leven leiden dat er toe doet. Zij willen betekenisvol zijn en een verschil in de wereld maken. Omwille van allerhande redenen sluiten de kerk en (de) geïnstitutionaliseerde godsdienst(en) niet meer aan bij (het zoeken naar en het cultiveren van) dat hartsverlangen. De initiatieven van De Grondmelodie vzw willen volop deze kaart trekken. Het opzet van het aanbod ligt er in het hartsverlangen terug op te diepen en het te verkennen, om vandaaruit eventuele nieuwe perspectieven op het leven te laten groeien of bestaande perspectieven te verstevigen. Het wil mensen toerusten om vanuit dat verlangen met kracht en weerbaarheid in het leven te staan.⁵

Iedereen wil erkend en gezien worden. Men wil er als mens toe doen. De initiatieven van De Grondmelodie vzw willen dit verlangen au sérieux nemen. Ze willen mensen afhalen op het punt waarop zij staan (en niet op het punt waar zij zouden 'moeten' staan) om vervolgens op een aandachtige erkennende manier met hen mee te gaan zodat zij op (hun eigen) verhaal kunnen komen. De initiatieven sluiten zo aan bij de zogenaamde *presentie-pastoraal*.⁶

Het doel van het aanbod is niet zieltjeswinnery. Er is geen voorgegeven einddoel waartoe men zou moeten komen; er is geen fuik waar men moet binnen geleid worden. Het opzet is de deelnemers te brengen tot hun eigen oorspronkelijkheid, hen middelen te geven opdat ze hun eigen ziel kunnen vinden en voeden. Het doel is in die zin bestaansverheldering, en dit in relatie met eeuwenoude tradities die een pak levenswijsheid in zich dragen. De werkelijkheidservaring van deze tradities moet niet onmiddellijk en gemakkelijk aansluiten bij deze van de participant. De ervaring van de participant wordt centraal gezet; daarnaast wordt een inhoud aangereikt die mogelijkerwijs iets kan verhelderen. Mogelijkerwijs is er ergens overlap tussen beide ervaringswerkelijkheden, en dan ontstaat er een vorm van wederzijdse ontsluiting. Soms gebeurt dat, soms gebeurt dat niet. Het aanbod heeft daarmee iets van de orde van het experiment: doe en zie. Beproof, stap eens even mee, probeer eens uit en zie wat het met je doet. Zeker jongeren

⁴ T. VAN KNIPPENBERG, *Existentiële zielzorg. Tussen naam en identiteit*, Zoetermeer (Meinema), 2005, p. 84.

⁵ Zie o.a.: G. GROENER, *De pastor als bondgenoot van het verlangen*, in G. VAN LANGENDONCK (RED.), *De studentenpastor. Theologische reflecties bij de rol van pastor in Vlaamse hogescholen en universiteiten*, Antwerpen (UCSIA), 2006, 32-53, p. 35-37.

⁶ Zie: A.J. BAART, *Een theorie van de Presentie*, Utrecht, 2001.

houden van deze 'experimentele' insteek. Zij worden nergens naartoe geleid, maar kunnen proeven en vrijelijk hun eigen weg zoeken.⁷

Centraal in het aanbod van De Grondmelodie vzw staat ook de *verbinding tussen taal en ervaring*. De maatschappij van vandaag is erg belevingsgericht. Dat is op zich positief. Zaken kunnen pas beklijven wanneer ze ook je beleving aanspreken, wanneer ze je in je ingewanden en je buik hebben geraakt en wanneer ze niet tot het verstand beperkt blijven. Maar beleving zonder taal en zonder referentiekader blijft betekenisloos. "We had the experience, but missed the meaning", zei T.S. Eliot ooit. Het is pas door beleving in contact te brengen met taal en met een referentiekader dat de beleving inzichtelijk en betekenisvol wordt.⁸ Dat is wat de initiatieven van De Grondmelodie vzw proberen te doen. Enerzijds zetten ze de participant radicaal in een ervaring. In plaats van alleen het intellect aan te spreken, worden de deelnemers uitgedaagd tot concrete oefeningen die ook het lichaam en de zinnen aanspreken. Ze worden aangezet om iets te doen, om 'al doende te leren', om hun lichaam en (levens)houdingen in stelling te brengen. Ze worden dus ingeleid in ervaringen rond het bestaan – inclusief de religieuze/gelovige beleving van het bestaan. Tegelijk wordt een inhoudelijk kader aangereikt waaraan ze die ervaringen kunnen schuren. Op die manier verwerven ze woorden om de beleving te verkennen en verklanken. Deze methode van werken hoort thuis binnen de *mystagogisch-communicatieve (of –hermeneutische)* manier van werken en bij de visie op religieuze vorming als *learning by doing*. Men wijdt mensen via diverse wegen in in het mysterie van de mens en zijn (gelovige) bestaan en men helpt hen vervolgens zich deze ervaringen toe te eigenen en ze te verhelderen. Te verdiepen ook, doordat men verschillende lagen van betekenisverlening aanbrengt die met elkaar in dialoog kunnen treden, zodat er eventueel iets in hun ervaring open kan gaan.⁹

Voor de generatie jongvolwassenen van vandaag wordt ook wel eens de generatie *Why* genoemd. Typisch voor hen is dat zij de vraag stellen naar het waarom en naar het waartoe van hun bezig-zijn. Zij willen het belang van zaken voor het nu kunnen herkennen, en zij willen zien wat het hen kan bijbrengen voor later. Ook andere mensen hopen en verlangen in een levensbeschouwelijke traditie reële, waar- en werkelijkheidsbetrokken input voor hun leven te krijgen. Het is in die context belangrijk tradities te kunnen 'elementariseren en ontstollen'. Men moet als aanbieder van initiatieven de relevante kern uit een traditie kunnen halen en deze vervolgens kunnen voorstellen als een verbeelding of verwoording van existentiële, in het leven van mensen ingrijpende ervaringen. Levensbeschouwelijke tradities – ook de christelijke – moeten kunnen beleefd en beluisterd worden als vormen van levenswijsheid die nu en later nut of zin en relevantie hebben. Verhalen uit de christelijke en andere spirituele tradities moeten dus kunnen ervaren worden als doorkijken naar het leven, als modellen die iets vertellen over hoe het leven *is en zou kunnen zijn*.¹⁰ De initiatieven van De Grondmelodie vzw hebben dit op het oog, in die zin dat ze putten uit, aansluiten bij en opgebouwd zijn rond de centrale dynamieken van de grote spirituele tradities, die op een zo existentieel mogelijke manier voorgesteld zijn.

Twintigers en dertigers, maar ook de andere generaties, leven in een pluraal levensbeschouwelijke context. Het zin zoeken van mensen beperkt zich niet meer tot één levensbeschouwelijke traditie. Het strekt in zo'n omgeving tot voordeel wanneer de ingrediënten van het aanbod niet alleen verhelderd worden vanuit de christelijke traditie, maar ook vanuit

⁷ Zie ter inspiratie o.a.: W. SMEETS, *Verleiden tot God, Jongeren inwijden in christelijke spiritualiteit*, Tielt (Lannoo), 2007, p. 82-85.

⁸ Zie bijvoorbeeld: L. OOSTERVEEN, *Groter dan ons hart. Religieuze tradities tussen beleving en niet-weten*, in TGL 68 (2012) 2, p. 15-26.

⁹ Zie voor een beschrijving van deze manier van werken o.a.: W. SMEETS, *Verleiden tot God, Jongeren inwijden in christelijke spiritualiteit*, Tielt (Lannoo), 2007; B. ROEBBEN, *Godsdienstpedagogiek van de hoop. Grondlijnen voor religieuze vorming*, Leuven (Acco), 2007, meer bepaald van p. 107-176; Id., *Scholen voor het leven. Kleine didactiek van de hoop in 7 stappen*, Leuven (Acco), 2011; G. GROENER, *De pastor als bondgenoot van het verlangen*, in G. VAN LANGENDONCK (RED.), *De studentenpastor. Theologische reflecties bij de rol van pastor in Vlaamse hogescholen en universiteiten*, Antwerpen (UCSIA), 2006.

¹⁰ Zie o.a.: B. ROEBBEN, *Scholen voor het leven. Kleine didactiek van de hoop in 7 stappen*, Leuven (Acco), 2011, p. 61-80 en p. 103-108.

andere levensbeschouwingen of vanuit cultuuruitingen van vandaag of vroeger. Het heilige/de Heilige openbaart zich in het alledaagse, in het leven en in de cultuur van mensen van vandaag en beperkt zich niet tot één levensbeschouwing of religieuze traditie. Het aanbod van De Grondmelodie vzw is daarom (qua inhoudelijk werk materiaal) ook pluraal levensbeschouwelijk van inslag. In de mate dat sommige van deze tradities door mensen makkelijker ervaren worden als vormen van levenswijsheid (zoals bijvoorbeeld het boeddhisme) kunnen zij soms als een katalysator werken voor verhalen uit de christelijke traditie, waardoor er meer ontsluiting ontstaat.

Tot slot: het hartsverlangen op het spoor komen, zijn ziel proberen vinden, ervaringen opdoen en deze laten bevruchten en ontsluiten door verhalen, de *zinnen* vormen, zijn leven proberen ordenen in de richting van wat ultiem belangrijk is: dat alles is een proces dat zijn tijd neemt en dat noodzakelijkerwijs langzaam gaat. Zonder verlangzaming kan men niet naar de diepte van het leven gaan.¹¹ Methodisch staat daarom in het aanbod van De Grondmelodie vzw een meditatieve aanpak centraal. Meditatieve of contemplatieve oefeningen nodigen uit tot stoppen en kijken, tot beschouwing, reflectie en onderscheiding, en uiteindelijk tot ordening van het leven. Zoals pelgrims naar Santiago de Compostella of naar andere religieuze plekken trokken en trekken, zo bieden de initiatieven van De Grondmelodie vzw de kans om een innerlijke pelgrimstocht te gaan.

¹¹ *IBID.*, p. 103-122.